

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 7, Issue 4, December 2019, p. 182-194

Received	Reviewed	Published	Doi Number
02.10.2019	07.12.2019	25.12.2019	10.29228/ijlet.38819

**An Investigation of Proverbs in the 5th Grade Turkish Course Book
in Terms of Values Education**

Hatice GEREKTEN¹ & Mevlüt GÜLMEZ²

ABSTRACT

Values are the principles that guide the individual's behavior and prefer to distinguish between good and evil. All activities aimed at values education integrate the individual with society and culture. Therefore, value education starts in the family and continues systematically in schools. This study was carried out to determine the proverbs that reflect the values, to determine the appearance of the proverbs in the 5th grade Turkish textbook in terms of root values and to examine the activities in the book with respect to the proverbs and values education. Data were collected via document review. Content analysis method was used in data analysis. Ömer Asım Aksoy's Dictionary of Proverbs and Turkish textbook, which were used in 5th grade in 2016/2017 academic year, were examined in terms of 10 root values determined by TTKB in 2017. These values; justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism, charity. When the Dictionary of Proverbs is examined, 552 proverbs reflecting these values were found. As a result of the examination of the existence of the proverbs reflecting the values in the 5th grade Turkish textbook, 27 proverbs were found in the book. 18 of these proverbs are related to 10 root values. In addition, the proverbs of the activities in the book for the values education were determined.

Key Words: Proverbs, course book, values education, Turkish lesson.

**5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Atasözlerinin
Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi**

ÖZET

Değerler, bireyin davranışlarına yön veren, iyiyi kötüyü ayırt etmesini sağlayan ilkelere dir. Değerler eğitime yönelik çalışmalar, bireyi toplumla ve kültürüyle bütünleştirir. Bu nedenle değer eğitimi ailede başlayıp okullarda sistemli olarak devam eder. Değerler eğitiminde çeşitli kaynaklardan faydalanılabilir. Atasözleri az sözle çok şey anlatan edebi ürünlerden biri olması sebebiyle değer eğitiminde kullanılabilir. Bu çalışma, kök değerleri yansıtan atasözlerini belirlemek, 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki atasözlerinin kök değerler bakımından görünümünü tespit etmek ve etkinlikleri atasözleriyle değerler eğitimi açısından incelemek için yapılmıştır. Veriler doküman incelemesi yolu ile toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada Ömer Asım Aksoy'un Atasözleri Sözlüğü ve 2016/2017 eğitim öğretim yılında 5. sınıflarda kullanılmaya başlanan MEB Yayınları Türkçe Ders Kitabı 2017'de TTKB'nin belirlediği 10 kök değer bakımından incelenmiştir. Bu değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverliktir. Atasözleri Sözlüğü incelendiğinde, bu değerleri yansıtan 552 atasözüne rastlanmıştır. 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki değerleri yansıtan atasözleri varlığının incelenmesi sonucu ise kitapta 27 atasözüne rastlanmıştır. Bu atasözlerinden 18'i kök değerlerle ilgilidir. Ayrıca kitaptaki etkinliklerden de atasözleriyle değerler eğitime yönelik olanlar tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atasözleri, ders kitabı, değerler eğitimi, Türkçe dersi.

¹ Doktora öğrencisi, Uludağ Üniversitesi, gerektenhatice@gmail.com, 0000-0001-5885-0639.

² Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, mgulmezz@gmail.com, 0000-0002-4082-0164.

Giriş

Kültürel ve toplumsal olarak bir arada yaşama imkânı sunan unsurların başında gelen değerler fertleri birbirine bağlayan ve toplumun devamını sağlayan yapı taşlarıdır. Değerler; arzu edilen kişilerin hayatına yön veren ideal davranış biçimleri, önem derecesi farklı durum ötesi hedeflerdir (Direkci, 2019: 181). Değerler eğitiminin önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Eğitim-öğretim süreci içinde örtük veya açık bir şekilde yerini almaktadır. Değerler eğitiminin önem kazanmasında muhakkak birçok değişimin etkisi vardır. Değişen ve gelişen dünyada yaşanan teknolojik ilerlemeler, farklı kültürlerle sahip insanların birbirleriyle iletişimini daha kolay hâle getirmiştir. Diğer taraftan, değerler öğretilir ve öğrenilebilir ilkelere. Hatta kültürel etkileşimle de değişebilir özelliktedir. Toplumdaki bireyler hangi durumlarda nasıl davranılması gerektiğini yakın çevresinden, okuldan, etkileşimde bulunduğu insanlardan öğrenir. Dolayısıyla değerler, eğitimle kazandırılabilir özelliktedir. Eğitim, öğrenme yeterliliğine ulaşmamızla başlar; yaşamımız boyunca sürüp gider (Başaran, 2013: 81). Melanlıoğlu (2008: 72) Cumhuriyetten bugüne ele alınan Türkçe programlarından 1924 İlk Mekteplerin Müfredat Programları, 1926 İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı ve 1930 Yeni İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı'nda doğrudan kültür aktarımı ile ilgili bir ifadeye rastlanmadığını belirtir. 1936 Yeni İlkokul Müfredat Programı, 1948 İlkokul Programı, 1968 İlkokul Programı, 1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı ve 2005 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda ise sınırlı sayıda kültür aktarımına yönelik amaçlar bulunduğu değerlendirilir. Ayrancı ve Bağcı (2017: 128) yaptıkları çalışmada 2017 Türkçe Programı'nda değerler eğitimine yer verildiğini belirtmiştir. Bu da gösteriyor ki Türkçe ders müfredatında değerler eğitimi lehine gelişmeler olmaktadır.

Değerler eğitimi, 2017'de yenilenen Türkçe programında "3.1. Öğretim Programında Değerler Eğitimi" başlığıyla yerini almıştır (TDÖP, 2017:7). 2005 yılından itibaren Millî Eğitim Bakanlığı'nun hazırladığı etkinlik örnekleriyle değerler eğitiminin nasıl gerçekleştirileceği konusu okullara ve eğitimcilere bilgilendirilmeler yapılarak öğretilmektedir. 2017 yılında ise değerler eğitiminin tüm eğitim öğretim sürecinin bir parçası olarak bütün derslerde veya kurum içinde verilmesi gerektiği yönünde değişiklik yapılmıştır. Dil yoluyla kültür aktarımının yoğun bir şekilde yapıldığı, dil bilgisi ve edebi metinlerin kullanıldığı Türkçe dersleri değer aktarımında önemli bir yere sahiptir. Ders esnasında kullanılan metinler ve materyaller, genel bilgilerin yanında, öğrenciye kültürel anlamda zevk, davranış ve estetik değerler kazandırmayı amaçlar.

Millî Eğitim Temel Kanununda Türkçe dersinin içeriğinin değer eğitimine uygun olduğuna dair ifadeler şu şekildedir:

"Millî Eğitim Temel Kanununa bakıldığında Atatürk ilke ve inkılâplarına ve Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin bütün değerlerini benimseyen, geliştiren; ailesini, vatanını seven ve daima yücelten; Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş insanlar yetiştirmek amaçları arasındadır. Türk Eğitim Sistemi'nin bu temel amacına ulaşabilmesinde değer eğitiminin gerçekleştirilebileceği derslerden birisi de içerik bakımından Türkçe dersidir." (Doğan ve Gülüşen, 2011: 77).

Bilginin en kısa yoldan sistemli olarak öğrenciye kazandırılacak hâle getirilmesini ve öğrencisinin öğrendiklerini uygulayarak yeni araştırmalara yönelmesini isteyen öğretmen, bu amaçlarının gerçekleşmesinde en önemli desteği ders kitabından görmektedir (Yalçın, 1994). Özbay'ın (2003:27) yaptığı araştırma Yalçın'ın bu görüşünü desteklemektedir: Araştırmanın ilgili bölümünde Türkçe öğretmenlerinin derslerinde kullandıkları öğretim materyalleri arasında, Türkçe dersi kitapları %94,44

gibi bir oranla ilk sırayı almaktadır. Bu araştırmalardan yola çıkıldığında ders kitaplarında yer alan sözcük ve sözcük grupları varlığı çok önemlidir. Kültürümüzde asırlar içerisinde oluşmuş değerlerin öğretilmesinde elbette yine kültür mirasımızdan yararlanmak gerekir. İşte tam da bu noktada hem sözlü hem de yazılı gelenekle nesilden nesile aktararak günümüze ulaşmış olan on binlerce atasözü, paha biçilemez bir hazine olarak karşımıza çıkmaktadır. Atasözlerinin milletin sözlü olarak ortaya koyduğu ürünler olduğu göz önüne alınırsa değer algısındaki değişimleri göz önüne getirmesi ve değerlerin yeni nesillere kazandırılması konusunda işe koşulabileceği düşünülmektedir. Atasözleri, bir ulusun dünyaya ve kendine bakış açısını belirleyen, insan topluluklarının ortak düşüncesinin birikimiyle oluşmuş zengin dil hazinelerindedir. Bu açıdan sosyolojik, psikolojik, sosyo-ekonomik olarak bu hazineden yararlanılabilir (Altun, 2004: 90).

Değerlerin tanınması ve kazandırılması ilk önce ailede başlar, daha sonra okul, çevre, aile etkileşimiyle devam eder. Okullarda bilişsel kazanımlar kadar davranışsal kazanımların olması da herkes tarafından kabul edilen bir gerçek olmuştur. Benjamin S. Bloom'un başkanlığındaki çalışma grubu eğitim hedeflerini yatay boyutta; bilişsel alan, duyuşsal alan ve devinişsel alan olmak üzere üç ana başlıkta sınıflandırmıştır. Bunlardan bilişsel alan zihinsel öğrenmelerin çoğunlukta olduğu ve zihinsel yetilerin geliştirildiği alan; duyuşsal alan, bireyin özelliklerinin ön planda olduğu, sevgi, korku, nefret, ilgi, tutum ve güdülenmişlik gibi duygusal yönlerin baskın olduğu alan; devinişsel alan ise zihnin ve kasların birlikte çalışmasını gerektiren becerilerin baskın olduğu alan (Demirel, 2010: 107) şeklinde açıklanmaktadır. Dolayısıyla bireyler; bilişsel, duyuşsal, devinişsel kazanımlar yönünden beslenmeli, bu kazanımlar birbirini tamamlar nitelikte yapılabilir. Bu kazanımlardan duyuşsal alan özelliklerine bakıldığında değerler eğitiminin bu alanı besleyebileceği düşünülebilir.

Bu araştırmada; Türkçe dersi öğretim programından hareketle bireye kazandırılacak değerler, bu değerleri yansıtan atasözleri ve yeni müfredata göre hazırlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabında değerleri yansıtan atasözlerinin görünümü ve kitapta yer alan etkinliklerdeki atasözlerinin ve etkinliklerin kök değerleri kazandırma durumu hakkında bilgi sahibi olmak amaçlanmıştır. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 18 Temmuz 2017 tarihinde "Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine" başlığıyla yayınladığı bu bildirisinde "Değerler Eğitimi" ne ilişkin "on kök değer" den bahsedilmiştir. Bu değerler: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverliktir. Ders kitabında değerlerle ilgili atasözlerini tespit etmeden önce bir atasözleri sözlüğü detaylı bir şekilde incelenerek on kök değerle ilgili atasözlerini tespit etmek ihtiyacı duyulmuştur. Kök değerlerle ilgili olan atasözleri araştırmacı ve bir uzman tarafından belirlendikten sonra ders kitabındaki atasözlerinin ve etkinliklerin kök değerlerle ilgili olanlarını tespit etmek amaçlanmıştır.

İlgili Çalışmalar

Alanyazında yer alan çalışmalara bakıldığında daha çok edebî eserleri ve metin türlerini incelemeye yönelik çalışmalar olduğu dikkat çekmektedir. Atasözleriyle değerler eğitimine yönelik çalışmalarda ise Türk Millî Eğitiminin genel amaçları, ilköğretimin temel amaçları ve Türkçe dersinin genel amaçları doğrultusunda hazırlanan değerler formundan hareketle atasözleri belirlenmiştir. Bu bağlamda dikkat çeken çalışmalar şunlardır:

Kantar'ın (2014), 100 Temel Eser yoluyla değerler eğitimini konu alan çalışmasında 4. ve 5. sınıflardaki sosyal bilgiler dersinde kazandırılmak istenen değerlerin, Millî Eğitim Bakanlığının ilköğretilere tavsiyesi olan 100 Temel Eserden tespiti amaçlanmıştır. İncelenen eserlerin, değerlerin çoğunun kazandırılmasında kullanılabileceği ancak yeterli olmayacağı tespit edilmiştir. Şahin (2017),

ortaokullarda okutulacak Türkçe kitapları için metin önerisinde bulunmak amacıyla Cengiz Aytmatov'un eserlerini incelemiştir. Bu incelemeyle Cengiz Aytmatov'un eserlerindeki değerler analiz edilmiş ve bu değerlerden hareketle ortaokul Türkçe kitaplarında yer alması için millî, manevî, ahlaki değerleri yansıtan metinler önerilmiştir. Çelik (2011), İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler kitabındaki bir üniteyi atasözü ve deyimlerin kullanılması bakımından incelemiştir. Belirtilen kitapta ve üniteye yer alan deyimler ve atasözleri tespit edilmiştir. Deyim ve atasözlerinin kullanılmasının yorum yapma imkânı sağladığı ve sınıf içi iletişimini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bulut (2011), "Atasözlerinin Değerler Eğitimindeki Yeri" adlı çalışmada üç farklı Atasözleri Sözlüğünü inceleyerek Millî Eğitim Bakanlığının belirlediği değerlere ek olarak belirlenen 60 değere göre atasözlerini belirlemiştir. Yani atasözlerinin iletildiği değerler tespit edilmiştir. Böylece bireye kazandırılmak istenen değerler ve bu değerlere erişimde başvurulabilecek atasözleri belirlenmiştir. Kalaça (2013), "Türk Atasözleriyle Değerler Eğitimi" adlı çalışmada 63 tane değer ve bu değerleri iletildiği düşünülen atasözlerini tespit etmiştir. Sonuç olarak DKAB dersinde öğrencilere hangi değerlerin verilmesi gerektiği, bu değerlerin hangi atasözleri kullanılarak anlatılabileceği konusu ele alınmıştır. Karacaoğlu (2018), "Dijital hikâyelerin Türkçe dersi değerler eğitimine yönelik etkisinin incelenmesi" adlı çalışmasında dijital hikâyelerin değerler eğitimi çalışmalarında kullanılabilirliği incelenmiştir. Açikel (2018), çalışmasında değerler eğitimi bakımından Yunus Emre'nin eserlerini ele almıştır. Karasu (2018), Dede Korkut Hikâyelerini değerler eğitimi bağlamında incelemiş ve derslerde bu hikâyelerin kullanılabilirliği sonucuna ulaşmıştır.

Atasözlerinin değerler eğitimindeki önemini ele alan çalışmalar dikkate alındığında her birinde birden fazla sözlük incelenmiş ve Millî Eğitim Bakanlığının sosyal bilgiler programı için belirlediği değerlere ek olarak farklı değerler de ele alınmıştır. Bu çalışmada ise, okullarda öğretmenlerin de sık kullandığı Atasözleri Sözlüğü incelenerek MEB'in 2018 yılında yenilediği müfredatta yer alan 'kök değerleri' yansıtan atasözleri tespit edilmiş, MEB Yayınları 5. sınıf Türkçe Ders Kitabında yer alan değerler eğitimini yansıtan atasözleri ve etkinliklerle karşılaştırılmıştır. Atasözlerinin değerler eğitimindeki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. Kök değerlerle ilgili olan atasözlerini ve etkinlikleri tespit etmek, değerler eğitiminde bunları kullanmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

1. 2017-2018 eğitim öğretim yılında kullanılmaya başlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki atasözlerinin 10 kök değer bakımından görünümü nedir?
2. Aksoy'un Atasözleri ve Deyimler Sözlüğündeki atasözlerinin kök değerler bakımından kapsamı nedir?
3. 5. sınıf Türkçe ders kitabında 10 kök değeri, atasözlerini ve değerler eğitimini yansıtan ne tür etkinliklere yer verilmiştir?

Eğitim, Değer, Değerler Eğitimi ve Atasözleri

Eğitim, genel manada insanların davranışını değiştirme sürecidir (Demirel, 2005:4). İnsanların davranışlarında kendi yaşantısı aracılığıyla ve bilerek, isteyerek değişme meydana getirme sürecidir (Öncül, 2000:136). Bireyin kendi yaşantısıyla ve kültürlenme vasıtasıyla istenilen davranışları oluşturma sürecidir (Oğuzkan, 1981: 57). Yani eğitim, bütün insanlarda sosyal hayata uygun davranış değişikliği oluşturmaktır (Kavcar, 1982: 1). Belli bir konuda bilgi ve beceri kazandırma işidir (TS, 1988: 641).

Değer, bir şeyin arzulanabilir veya tam tersi arzulanamaz olması hakkındaki kanıdır (Güngör, 1998: 27). Değer, bir varlığın gerekliliğini belirlemeyi sağlayan duyu organlarıyla algılanamayan eder, bir şeyin karşılığı, kıymetidir. Yüksek ve yararlı nitelik (TS, 1988: 538). Değer, bir durumu başka durumla değiştirmektir (Erdem, 2003: 56). Değerler, insanî olayların gerçekleşmesinde en önemli belirleyiciler sayılırlar (Fichter, 2006). Değerler; bireylere nerde ve ne şekilde davranmaları gerektiğini gösteren, bir nevi rehberlik eden inanç ve kurallar bütünüdür (Hökelekli, 2010). Beill'e (2003) göre ise insanlar iyiyi, kötüyü, doğruyu, yanlış gelenek ve görenekler aracılığıyla ayırır ve kişisel ahlak ilkeleriyle harmanlayarak zamanla bir ölçü haline getirir. Edinilen bu ölçü "değer" adı verilen kanaatler ve inançlar bütünüdür. Rokeach (1973, s. 44) değerler için "Alternatif davranış biçimleri arasından seçim yapmak ve bunları değerlendirmek için kullanılan normatif standartlardır." demiştir. Schwartz (1994) değeri, farklı davranışlar arasında seçim yaparak doğru olanı ayırt edebilmeyi, olaylar ve kişilerle ilgili değerlendirme yapabilmeyi sağlayan sosyal bir aktör olarak tanımlamıştır

Değerler eğitimi, sağlıklı kararlar verebilen, pozitif duygular hisseden ve sağlıklı davranan bireylerin topluma kazandırılması için gerekli bir eğitimidir. Literatürde "değerler eğitimi", "ahlak eğitimi" ve "karakter eğitimi" kavramlarının çoğunlukla birbirlerinin yerine kullanıldıkları görülmüştür. Geçmişteki eğitim programlarında "ahlak eğitimi" ve "karakter eğitimi" şeklinde karşımıza çıkan değer kazandırma işleminin günümüzdeki yaygın ismi "değerler eğitimi" dir (Cevizci, 2010, s. 17). Değerler eğitiminin amacı, bireyin doğuştan getirdiği özellikleri ortaya çıkarmak, kişiliğini geliştirmektir. Ayrıca insanın en iyiye, ideale ulaşmasına yardımcı olmak, kötü ahlaktan bireyi ve toplumu korumak ve kurtarmaktır (Kızıler ve Canikli, 2016: 21). Dünyada giderek artan sosyal problemlerden, şiddet ve hoşgörüsüzlükten en çok etkilenenler çocuklardır. Pek çok ülkede aileler ve eğitimciler toplumsal düzeni sarsma tehlikesi olan bu sorunlardan kurtulmanın ya da en aza indirmenin yolunun değerler eğitiminden geçtiğini düşünmektedir (Tillman, 2000). Değerler eğitimi etkinlik temelli olarak uygulanırsa, belirtilen değerlerin benimsenmesi kolaylaşır (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016: 380).

Atasözü: Birçok kültürde farklı atasözleri tanımına rastlamak mümkündür. Selwyn Gurney Champion (1938), 190 ülkeden 12.000 atasözü içeren geniş çaplı araştırmasında "Atasözleri ve Atasözleri Hakkında Söylenenler" başlığı altında 124 atasözü tanımlı yayımlamıştır. Bu bilgilerden hareketle bazı tanımlar şu şekildedir: Atasözü, ataya ilişkin geleneğin başarılı bir özeti niteliğindedir (Champion, 1938). Atasözleri; ait olduğu toplumun tecrübelerini, dünya görüşünü, bilgeliğini ve anlatım gücünü yansıtarak uzun yıllar yaşayan önemli söz varlıklarıdır (Doğan, 1996). Atalarımızın uzun tecrübelerle sabit olan kararlarını herkesin kabul ettiği bir kural, dâhiyane bir düşünce ya da nasihat gibi kesinlik kazandıran ve kalıplaşmış şekilleri bulunan halkın benimsediği özsözlerdir (Aksoy, 2017: 37). Atalarımızın uzun gözlem ve tecrübeleri sonucunda oluşan bazı genel kuralların öğüt biçimini alması olarak bilinen kalıplaşmış hikmetli sözlerdir (Pala, 2002).

Öğrencilerin Türkçeyi sevmelerini, doğru ve etkili kullanmalarını sağlamak adına kültürümüzün zengin örneklerinden olan atasözlerinden yararlanmamız gerekmektedir. Bu yönden atasözleri Türkçe dersinde önemli bir yere sahiptir (Bulut, 2013). Atasözleri, taşıdığı kültür yoğunluğu nedeniyle öğretici birer eğitim unsurudur (Duruhan ve İlhan, 2004). Her toplum; gelecek kuşaklara geçmişini, kültürünü, geleneğini, göreneğini, maddi ve manevi değerlerini tanıtmak ve aktarmak ister. Değer aktarımının sağlanabilmesi içinse doğru bir eğitim gerekmektedir ve bu eğitim, atasözleri aracılığıyla Türkçe derslerinde verilmelidir (Önel, 2008).

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, yapılacak çalışma ile ilgili mevcut kayıt ve belgeleri toplayıp belirli kural ve sisteme göre kodlayıp incelemeye denir. Doküman analizi, belgesel gözlem ya da belgesel tarama olarak da tanımlanmaktadır (Çepni, 2009: 76). Bu çalışmada, Atasözleri Sözlüğünde yer alan değerleri yansıtan atasözleri tespit edilirken, 5. sınıfların Türkçe kitabındaki atasözlerinden değerlerle ilgili olanları bulunurken ve atasözleri ve değerlerle ilgili olan etkinlikler tespit edilirken doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada Ömer Asım AKSOY'un Atasözleri Sözlüğü ile 2017/2018 eğitim öğretim yılında 5. sınıflarda kullanılan ve yeni müfredata göre hazırlanmış MEB Yayınları Türkçe Ders Kitabı kullanılmıştır.

Ömer Asım AKSOY'a ait sözlüğün kullanılma sebepleri ise, Göçer (2016: 382)'in Türkçe öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının sözlük bilgisi ve sözcük öğretiminde yeterliliklerine yönelik çalışmasında öğretmenlerin bildikleri üç sözlüğün adını belirttikleri listede Ömer Asım Aksoy'un Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nün yer alması ve Sağlam'ın (2004: 14-17) atasözleriyle ilgili yapılan ve güçlü bir kaynakçaya sahip olan eser olarak Aksoy'un sözlüğünü işaret etmesidir.

Atasözleri tespit edildikten sonra, 5. sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler ve etkinlikler tek tek incelenerek atasözlerinin varlığı tespit edilmiştir. Bu kitap, Türkçe Dersi Öğretim Programına (2017) uygun olarak MEB Yayınları tarafından hazırlanan 5. sınıf Türkçe Ders Kitabıdır. Ders kitabı 254 sayfadan ibarettir. Kitapta 8 tema vardır. Temalarda genel olarak 3 okuma metni, 1 dinleme/izleme metni, 1 serbest okuma metni vardır. 8. temada ise 4 okuma metni, 1 dinleme/ izleme metni ve 1 serbest okuma metni vardır. Toplam 41 metin vardır. Metinlerle ilgili etkinlikler hemen metnin devamındadır. Her temanın sonunda ise tema değerlendirme soruları bulunmaktadır.

Verilerin Toplanması

Atasözlerinin ilettiği değerleri tespit etmek amacıyla, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 18 Temmuz 2017 tarihli programda tespit edilen müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarının yer aldığı dokümanda bulunan kök değerler ve değerlere ilişkin bazı tutum ve davranışlar kullanılmıştır.

Ömer Asım Aksoy'a ait Atasözleri Sözlüğünden kök değerleri yansıtan atasözleri tespit edilerek gruplandırılmıştır. Atasözleri Sözlüğü önce genel olarak gözden geçirilmiş, daha sonra belirlenen 10 kök değer ele alınarak sözlük tekrar incelenmiş, değerlerle doğrudan ilgisi olan atasözleri tespit edilmiştir. Belirlenen atasözleri ilgili değer altına alfabetik olarak sıralanmıştır.

10 kök değerle ilgili atasözleri tespit edildikten sonra 2017/2018 eğitim öğretim yılında yeni programa göre hazırlanan MEB yayınları 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan atasözleri incelenmiştir. Sözlükten değerlerle ilgili olduğu tespit edilen atasözlerine kitapta ne oranda yer verildiğine bakılmıştır. Kitaptaki metinler ve etkinlikler tek tek ele alınarak değerleri yansıtan atasözlerinin olup olmadığı kontrol edilmiştir.

Bu çalışmalar yapıldıktan sonra tespit edilen atasözleri ve değerlerle ilgili ders kitabında yer alan etkinlikler incelenmiştir. Etkinliklerden atasözleriyle değerler eğitimine yönelik olanlara dikkat çekilmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler, içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi mesajların nesnel bir şekilde analizini kapsar. Yani, içerik analizinde dokümanın içeriği uygun kategorilere yerleştirilerek sınıflandırılır (Harris, 2001: 193'ten akt. Baş ve Akturan, 2013:122). Sözlükten kök değerlere uygun olan atasözleri tespit edilerek alfabetik sıraya göre form oluşturulmuştur. Sonra bu konuda başka bir uzman da aynı işlemi yapmıştır. Çalışmanın iç güvenilirliğini sağlamak açısından oluşturulan temaların kodlayıcılar arası güvenilirliğine "kappa" analizi ile bakılmıştır. Temaların kappa değeri 0,994 olarak bulunmuştur ve bu da mükemmel bir uyum olduğu göstermiştir (Landis & Koach, 1977).

Tablo 1. Kappa Analiz Grafiği

	Kappa Katsayısı
Araştırmacı- Okuyucu 1	.994

Bulgular

Tablo 2. Atasözleri Sözlüğünde Yer Alan Atasözlerinin Kök Değerler Bakımından Sayısal İfadesi Tablosu

Kök Değerler	f	%
D.1. Adalet	16	2,8
D.2. Dostluk	47	8,67
D.3. Dürüstlük	41	7,23
D.4. Öz Denetim	121	21,88
D.5. Sabır	52	9,40
D.6. Saygı	92	16,63
D.7. Sevgi	38	6,87
D.8. Sorumluluk	38	6,87
D.9. Vatanseverlik	65	11,75
D.10. Yardımseverlik	42	7,59
Toplam	552	100

Tablo 2'de görüldüğü gibi, sözlükten kök değerleri yansıtan 552 atasözü tespit edilmiştir. En çok "öz denetim" değeriyle ilgili atasözüne; en az "adalet" değeriyle ilgili atasözüne rastlanmıştır. Sözlükte yer alan diğer atasözleri 10 kök değer dışında farklı olumlu davranışları yansıttığı için alınmamıştır.

Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Atasözleri ve Tespit Edilen Değerlerle Eşleştirme

1. Damdan düşen damdan düşenin hâlini bilir. (D. 6)
2. Ateş düştüğü yeri yakar.
3. Danışan dağları aşmış danışmayan düz yolda şaşmış. (D. 9)
4. Birlikten kuvvet doğar. (D. 10)
5. Duvara dayanma yıkılır, insana dayanma ölür. (D.4)
6. Baş başa vermeyince taş yerinden kalkmaz. (D. 10)
7. Sabır acıdır meyvesi tatlıdır. (D. 5)
8. Gülü seven dikenine katlanır. (D. 2)
9. Dağ dağa kavuşmaz insan insana kavuşur. (D.5)
10. Ayağını yorganına göre uzat. (D.4)

11. Sürüden ayrılan kuzuyu kurt kapar. (D. 2)
12. Ağaç yaş iken eğilir.
13. Kabahat samur kürk olsa kimse sırtına almaz.
14. Ne ekersen onu biçersin. (D. 6)
15. Taşıma su ile değirmen dönmez.
16. Keskin sirke küpüne zarardır.
17. Üzüm üzüme baka baka kararır.
18. Bülbülün çektiği dilinden. (D. 4)
19. Çok sözünü az söyle, az sözünü öz söyle. (D. 4)
20. İyilik eden iyilik bulur. (D. 2)
21. Bakarsan bağ bakmazsan dağ olur. (D. 9)
22. İşleyen demir pas tutmaz. (D. 9)
23. Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır. (D.4)
24. Akıl akıldan üstündür. (D. 6)
25. Güneş girmeyen eve doktor girer.
26. Her işin başı sağlıktır.
27. Can boğazdan gelir.

5. sınıf Türkçe ders kitabı incelendiğinde 27 tane atasözü tespit edilmiştir. Bu atasözlerinden 18 tanesi kök değerleri yansıtan atasözleridir. 9 tanesi ise belirlenen 10 kök değeri yansıtmayan ancak anlamlarına bakıldığında 10 kök değerinin dışında farklı değerlere uygun atasözleridir.

Kitapta verilen atasözleri yansıttığı değerlere göre gruplandırıldığında şu sonuçlar çıkıyor:

Tablo 3. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Atasözlerinin Kök Değerlere göre Sayısal İfadesi Tablosu

Kök Değerler	f	%
D.1. Adalet	0	0
D.2. Dostluk	3	15,7
D.3. Dürüstlük	0	0
D.4. Öz Denetim	5	26,3
D.5. Sabır	2	10,5
D.6. Saygı	3	15,7
D.7. Sevgi	0	0
D.8. Sorumluluk	0	0
D.9. Vatanseverlik	3	15,7
D.10. Yardımseverlik	2	10,5
Toplam	18	100

Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Atasözleri ve Değerleri Yansıtan Etkinlikler

Bu bölümde 5. sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bulunan etkinlikler atasözleri ve değerler bakımından incelenmiştir. Bu inceleme sonucu ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir:

1. Kitapta yer alan 1. temaya ait dinleme metni "Anlamak" şiirinde "Derse Hazırlık" bölümünde atasözleriyle ilgili etkinlik: "Damdan düşen damdan düşenin hâlini bilir. Ateş düştüğü yeri yakar. Komşunun hakkında karar vermeden iki ay onun mokasenleriyle yürü." atasözlerini açıklayınız.
2. Kitapta yer alan 3. temada yer alan "Güvercin" metninde "Derse Hazırlık" bölümünde atasözleriyle ilgili etkinlik: Birlik, beraberlik ve dayanışmayla ilgili atasözlerini araştırınız, sınıf içinde arkadaşlarınızla paylaşarak anlamları üzerinde konuşunuz.
3. "Güvercin" metninin 4. etkinliğinde yer alan atasözleri çalışması: Verilen atasözlerinden hangileri metnin ana fikriyle aynı anlamdadır? "Birlikten kuvvet doğar. Danışan dağları aşmış, danışmayan düz yolda şaşmış. Baş başa vermeyince taş yerinden kalkmaz. Duvara dayanma yıkılır, insana güvenme ölür."
4. 3. Temada yer alan "Püf Noktası" metninde yer alan atasözleriyle ilgili etkinlik: "Sabır acıdır, meyvesi" atasözünü tamamlayınız. Tamamladığınız atasözünde ne anlatılmak istenmiştir.
5. "Püf Noktası" metninin 1. etkinliğinde değerlerle ilgili çalışma: Okuduğunuz metinde aşağıdaki değerlerden hangisine ulaşılabilir? Sevgi, saygı, sabır, dürüstlük, dostluk, güven.
6. "Püf Noktası" metninin 8. etkinliğinde atasözleriyle ilgili çalışma: Aşağıda yer alan metni (Anadolu Atasözlerinde Özleşir) atasözleri ve deyimlere dikkat ederek okuyunuz.
7. "Püf Noktası" metninin 8. etkinliğinin b bölümünde yer alan değerler ve atasözleriyle ilgili çalışma: Aşağıda yer alan konulardan biriyle ilgili hikâye yazınız. Yazarken önceden öğrendiğiniz atasözleri ve deyimleri kullanınız. (Konular: saygı, sevgi, dürüstlük, sabır, dayanışma, iyilikseverlik, paylaşma, yardımlaşma...)
8. Kitapta yer alan 3. temanın dinleme metni olan "Adsız Çeşme" şiirinin "Hazırlık Çalışması" bölümünde atasözleriyle ilgili etkinlik: "İyilik eden iyilik bulur." atasözünden ne anlıyorsunuz?
9. Kitapta 3. tema sonu değerlendirme sorularından 7. soruda bir paragraf verilmiş, paragrafın ana fikrini destekleyen atasözü sorulmuş. Paragraf birlik ve beraberlikle ilgilidir.
10. Kitapta 7. temada yer alan dinleme metni "Bilinçsiz İlaç Kullanımı"nın 8. etkinliğinde atasözü ve değerlerle ilgili çalışma: 4-5 kişilik gruplar oluşturup aşağıdaki atasözlerinden birini seçip drama metni oluşturunuz. Yazdığınız metni canlandırınız. (Atasözleri: Her işin başı sağlık. Can boğazdan gelir. Güneş girmeyen eve doktor girer.)

Bu etkinlikler incelendiğinde atasözleriyle değerler eğitime uygun olanlar:1. 2. 3. 4. 7. 8. 9. ve 10. maddede yer alan etkinliklerdir. 5. maddedeki etkinlik değerler eğitime yöneliktir. 6. maddedeki ise atasözleri öğretimine yöneliktir. Etkinlikler ve atasözleri daha çok 3. tema olan 'Erdemler' temasında toplanmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 2004-2005 eğitim-öğretim yılında dokuz ilde 120 pilot okulda denendikten sonra 2005-2006 eğitim-öğretim yılında tüm ülke genelinde uygulanmaya başlanan ilköğretim programında yapılandırmacı yaklaşım esas alınmıştır. Yeni programlar yapılandırmacı öğrenme kuramının, tematiklik, öğrenci merkezilik ve aktiflik ilkelerine dayanmaktadır. Yeni programlar ile öğretmenlerin uygulamada çoklu zekâ ve bireysel farklılıklara

duyarlı çağdaş yaklaşımlara yer vermeleri öngörülmektedir (Gömlüksiz, 2005: 339-384). Her ne kadar açık bir şekilde programda değerler eğitimi yer almasa da Türkçe dersinde kullanılan metinler ve sözlü kültürel ürünler değerler eğitimi için uygun materyallerdir. Ancak Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 18 Temmuz 2017 tarihinde "Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine" başlığıyla yayınladığı bildirisinde ise değerler eğitime yer verilmiştir. Dolayısıyla yapılan bu çalışma değerler eğitimi çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

Yapılan incelemelerde kullanılan Ömer Asım Aksoy'un Atasözleri Sözlüğünde, seçilen değeri örnekleyen birden fazla atasözü olduğu görülmüştür. Atasözleri ilettiği değerler bakımından çeşitlilik arz etmektedir. Sözlükte yer alan 2667 atasözünden 10 kök değerle uyumlu 552 atasözü tespit edilmiş olsa da geriye kalan 2114 atasözünde de olumlu mesajlar vardır. Bu çalışmada 552 tanesinin alınmasının sebebi 10 kök değerle uyumlu olmasıdır. Sözlükten değerleri yansıtan atasözlerine bakıldığında en çok "öz denetim" değeriyle ilgili atasözüne rastlanmıştır. Bulut'un (2011) bu alanda yaptığı çalışmada "öz denetim" başlığı altında bir değer görülmemektedir. Atasözleri karşılaştırıldığında ise Bulut'un (2011) "doğru ve yerinde konuşma ve çalışkanlık" başlığı altındaki atasözleriyle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bulut'un (2011) çalışmasında da "öz denetim" yerine kullanılan "doğru ve yerinde konuşma ve çalışkanlık" değeriyle ilgili atasözlerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Yine Kalaça'nın (2013) atasözleriyle değerler eğitime yönelik yaptığı çalışmada da öz denetim adı altında bir değerlendirme görülmemektedir. Bu çalışmada da "çalışkanlık ve akıl sahibi olma" değerlerini yansıtan atasözleri çoğunluktadır. Bu değerler de "öz denetim" değeriyle paralellik göstermektedir. Dolayısıyla alanyazında bu alanda yapılan çalışmalarla tutarlılık söz konusudur.

5. sınıf Türkçe ders kitabı atasözleri bakımından incelendiğinde şu sonuç görülmüştür: Kitapta 27 atasözü vardır. Bunlardan 18 tanesi belirlenen 10 değerden 6 tanesini yansıtacak niteliktedir. Diğer atasözleri farklı değerleri yansıtmaktadır.

Kitapta atasözleriyle değer eğitime yönelik etkinlik örnekleri olup olmadığı da incelenmiştir. Bu türden 10 tane etkinliğe rastlanmıştır. 10 tane etkinliğin 8'i doğrudan atasözleriyle değer eğitime yöneliktir. 1'i sadece atasözlerini ve 1'i de sadece değerleri konu alacak şekildedir.

Edebî metin incelemeye yönelik çalışmalarda genellikle metin önerisine yönelik çalışmalar mevcuttur. Kantar (2014), 100 Temel Eseri; Şahin (2017), Cengiz Aytmatov'un eserlerini; Direkci (2019), Hızır Bin Yakub'un Cevâhirü'l Me'ânî adlı eseri değerler eğitiminde kullanılabilir metinler bakımından ele almışlardır. Bu çalışmada ise değerler eğitiminde kullanılabilir atasözleri tespit edilmiş ve 5. Sınıf kitabında bunlara ne oranda yer verildiğine bakılmıştır. Etkinliklerde yer alması bakımından da atasözlerinin görünümüne bakılmıştır.

Öneriler

Sözlükte değerleri yansıtan atasözleri sayısına bakıldığında ve ders kitabında 'Erdemler' temasında atasözleriyle değerler eğitime yönelik etkinliklerden yola çıkarak atasözlerinin değerler eğitime uygun kaynaklar olduğu sonucuna ulaşılır. Bulut (2011) ve Kalaça (2013) da atasözlerinin değerler eğitiminde kullanımının uygun olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ancak 5. Sınıf ders kitabı incelendiğinde değerler eğitimi ve atasözleri sadece bir temada yoğunlaşmıştır. Değerler eğitimi konusu tüm eğitim öğretim dönemi boyunca eğitim sisteminin içinde yer alması gereken bir konu ise bu yönden kitapta eşit olmayan bir dağılım gözlenmektedir. Bu açıdan atasözlerinin kitabın geneline uygun etkinliklerle eşit dağılım olması önerilmektedir. Değerler eğitiminde kullanılabilir atasözlerinden yola çıkılarak etkinlikler düzenlenebilir. Örnek etkinlikler hazırlanabilir. Her sınıf

seviyesine uygun atasözlerini tespit etmeye yönelik çalışmalar yapılarak ders kitaplarında kullanılabilecek atasözleri belirlenebilir. Atasözlerinin daha çok etkinliklerde ve sorularda yer aldığı görülmüştür. Bu eksikliği giderebilecek metin tercihleri yapılabilir. Bu çalışma atasözleriyle değerler eğitimi etkinliklerinin belirlenmesine kaynaklık edebilir. Öğretmenlere yardımcı olacak etkinlikler oluşturulabilir. Bu çerçevede yapılan bu çalışma alandaki diğer çalışmalarla birlikte değerlendirilip, daha bütüncül bakış açılarına ulaşmada kullanılmalıdır.

Kaynakça

- Açikel, F. (2018). *Yunus Emre'nin eserlerinde değerler eğitimi unsurları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Aksoy, Ö.A. (2017). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü atasözleri sözlüğü-1*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). *Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri*. 14. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu'nda sunulmuştur. s. 361-384.
- Altun, M. (2004). Türk atasözleri üzerine semantik bir inceleme. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 6(21), 79-91.
- Ayrancı, B.B. ve Bağcı, H.H. (2017). 2006, 2015 ve 2017 Türkçe dersi öğretim programlarının karşılaştırılması. *International Journal of Language Academy*, 5(7), 119/130.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Başaran, İ. E. (2013). *Eğitim bilimine giriş*. (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Beill, B. (2003). İyi çocuk, zor çocuk "doğru davranışlar çocuklara nasıl kazandırılır?" (Çev. C. Yorulmaz). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Bulut, S. (2011). *Atasözlerinin değerler eğitimindeki yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Bulut, M. (2013). Türkçe eğitimi ve öğretiminde dil ve kültür aktarımı aracı olarak atasözleri ve deyimlerin önemi. *Turkish Studies*, 8(13), 559-575.
- Cevizci, A. (2010). *Eğitim sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Champion, S.G. (1938). *Racial proverbs: a selection of the world's proverbs arranged linguistically*. Londra: George Routledge and Sons.
- Çepni, S. (2009). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Çelik A. (2011). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (MEB) yer alan ipek yolundan Türkler ünitesinde atasözleri ve deyimlerin kullanılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirel, Ö. (2010). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi
- Demirel, Ö. (2005). *Eğitim sözlüğü*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Direkci, B. (2019). Değerler eğitimi bağlamında Hızır bin Yakub'un Cevâhirü'l- Me'ânî adlı eserinin incelenmesi. *SUTAD*, (45), 179-192.
- Doğan, A. (1996). *Türkçenin söz varlığı*. Ankara: Engin Yayınları

- Doğan, B. ve Gülüşen, A. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki (6-8) metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 77.
- Duruhan, K. ve Ihan, B. (2004). Eğitim-öğretimle ilgili bazı atasözü ve deyimlerimizin öğrenme-öğretme süreci bakımından irdelenmesi. *Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 164, 119-125.
- Erdem, A.R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi* 1 (4), 56.
- Fichter, J. (2006). *Sosyoloji nedir?* (Çev. N. Çelebi). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Göçer, A. (2016). Türkçe öğretmenleri ve öğretmen adaylarının sözlük bilgisi ve sözcük öğretimine yönelik yeterlikleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 200, (382).
- Gömlüksiz, N.M. (2005). Yeni ilköğretim Programının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi* 5 (2) Kasım. 339-384
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. Ankara: Ötüken Yayınları.
- Hökelekli, H. (2010). Modern eğitimde yeni bir paradigma: değerler eğitimi. *Eğitime Bakı Dergisi*, 6 (18), 4-10.
- Kalaça, H. (2013). *Türk atasözleriyle değerler eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kantar, Ş. (2014). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde 100 temel eser yoluyla değerler eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Karacaoğlu, H. (2018). *Dijital hikâyelerin Türkçe dersi değerler eğitimine yönelik etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Karasu, H. (2018). *İlkokula uyarlanmış Dede Korkut Hikâyelerinde değerler eğitimi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kavcar, C. (1982). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: A.Ü.S.B.F. ve Basın Yayın Yüksek Okulu Basımevi.
- Kızıler, H. ve Canikli, İ. (2016). *Değerler eğitimi*. Karabük: Denem Yayınları.
- Landis, J.R., & Koch, G.G. (1977). The Measurement of Observer Agreement for Categorical Data. *Biometrics*, 33 (1), 159-174. <https://doi.org/10.2307/2529310>
- Melanlıoğlu, D. (2008). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretim programları. *Eğitim ve bilim*, Cilt 33, Sayı 150, 64-73.
- Oğuzkan, F. (1981). *Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Önel, G. (2008). *İlköğretim 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin atasözlerini algılama düzeyleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özbay, M. (2003). *Öğretmen görüşlerine göre Ankara merkez ilköğretim okullarında Türkçe eğitimi*. Ankara: Gölge Ofset Matbaacılık.
- Pala, İ. (2002). *Atasözleri sözlüğü*. İstanbul: LM Yayınları.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. NewYork: The Free Press.

-
- Sağlam, M.Y. (2004). *Atasözleri- kaybolan kültür mirasımız*. (1. Baskı). Ankara: Ürün Yayınları.
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19-45.
- Şahin, N. (2017). *Cengiz Aytmatov' un eserlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi ve ortaokul Türkçe ders kitapları için metin önerileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Tillman, D. (2000). *Living values activities for young adults*. Deerfield Beach-Florida: Health Communications Inc.
- Türk Dil Kurumu. (1988). *Türkçe sözlük*. (8. Baskı) Ankara: TDK.
- Türkçe Dersi Öğretim Programı. (2017). Milli eğitim bakanlığı, Ankara.
- Yalçın, Saba. (1994). *Metinden öğrenme ilkelerine göre hazırlanan ders kitabının öğrenci erişimine etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı, Ankara.